

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

**ТЪЛКОВЕН РЕЧНИК
ПО ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ**
Европейска конференция на министрите,
отговарящи за устройството на територията
(СЕМАТ)

Територия и ландшафт, No 2
Издание на Съвета на Европа

Тълковният речник на СЕМАТ на ключовите изрази, използвани в политиките на териториално развитие в Европа фигурираше в работната програма на Комитета на висшите служители на СЕМАТ и беше представен на 14. сесия на Европейска конференция на министрите, отговарящи за устройството на територията (СЕМАТ), Лисабон (Португалия), 26-27 октомври 2006 г., на тема "Мрежи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент: мостове в Европа". Предназначението му е за широк кръг отговорни лица, професионалисти и представители на гражданското общество на различни нива, проявяващи интерес към устройството на територията. Речникът е разработен от Комитета на висшите служители на СЕМАТ, с помощта на г-н Жак Робер – експерт на Съвета на Европа, в рамките на дейностите на Отдел "Устройство на територията и ландшафта", Дирекция "Култура и културно и природно наследство".

Всички права са запазени. Извадки от тази публикация не могат да бъдат превеждани, възпроизвеждани или препредавани в каквато и да било форма или чрез каквото и да било средство – електронно (CD-Rom, Internet и др.), механично, на фотокопие, запис или по всякакъв друг начин – без предварителното писмено разрешение на Отдел "Публична информация и публикации", Дирекция "Комуникации" (F 67075 Strasbourg Cedex или publishing@coe.int).

Корица: Графично ателие на Съвета на Европа
Снимка на корицата: г-жа Дежан-Понс

Издания на Съвета на Европа
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-6286-1
© Съвет на Европа, септември 2007 г.
Превод от фр./англ.: М.Стефанова, НЦТР

Предисловие

В рамките на подготовката на 14. сесия на СЕМАТ на тема *"Мрежи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент: мостове в Европа"*, в работната програма на Комитета на висшите служители за 2004-2007 г. беше включена темата "Обмен на информация, ноу-хау и опит" с цел да се насърчи обучението в областта на обмена на опит, културата на общуване и практиката на транснационално сътрудничество както в рамките на Европа, така и със съседните държави. Това допринася за увеличаване на възможността да се разгледат различните тематични въпроси на СЕМАТ, поставени в рамките на "Ръководните принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент".

Предвид необходимостта от изясняване на известен брой специфични изрази и понятия, използвани в контекста на политиките на териториално развитие, Комитетът на висшите служители на СЕМАТ реши да подготви, в рамките на работната си програма, Тълковен речник на понятия, категории и термини, използвани в областите на териториалното развитие, с цел да отговори на съществуващата необходимост и да даде полезния си принос за "изграждането на мостове", разбирането и комуникацията между професионалистите от държавите членки.

Обектът на Тематичния речник е да създаде място за среща на професионалистите и да отчете лингвистичното и културното разнообразие в държавите членки, на тяхната нужда от комуникация и да сравни решенията и резултатите. Става дума за това да се разгледат специфичните изрази и понятия, които често се използват в повечето европейски държави в контекста на политиките на териториално развитие.

Тълковният речник на СЕМАТ на ключовите изрази, използвани в политиките на териториално развитие в Европа беше подготвен от Комитета на висшите служители на СЕМАТ с помощта на г-н Жак Робер – експерт на Съвета на Европа. Трябва да му бъде изказана специална благодарност за свършената работа.

Тълковният речник, включващ понастоящем 68 понятия и изрази, които започват с достъпност и стигат до градски и селищни структури, дава дефиниции на често използваните в повечето европейски страни изрази и понятия, както и обяснения за тяхното използване и актуалната им еволюция. Някои изрази са по-често използвани от професионалистите, докато други са наскоро въведени в професионалния речник, по-конкретно при изработването на публикациите на Ръководните принципи на СЕМАТ и Схемата за пространственото развитие на Общността.

Желанието на Комитета на висшите служители е Тълковният речник на СЕМАТ да се разглежда като първа фаза на отворен и динамичен проект, който постоянно да се актуализира, като се добавят нови изрази или нови понятия. От друга страна, от докладите на членовете на Комитета произтече заключението и те се договориха за съдържанието му, че Тълковният речник трябва да бъде преведен и адаптиран към различните национални езици на 47-те държави – членки на Съвета на Европа, като по този начин значението му се разшири като обща база за разбиране и сътрудничество в областта на териториалното развитие.

Мария Хосе Фестас

Председател на Комитета на висшите служители
на 14. сесия на Европейската конференция
на министрите, отговарящи за
устройството на територията
на Съвета на Европа (СЕМАТ/СоЕ)

Представяне

Известен брой специфични изрази се използват по-често в европейските страни в областта на политиката на териториално развитие. Някои от тях са традиционно професионални изрази, други се появиха напоследък в речника на специалистите, главно при изработването и публикуването на Препоръка Rec (2002) 1 на Комитета на министрите на Съвета на Европа относно Ръководните принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент и на Схемата за пространственото развитие на Общността¹. Целта на настоящия Тълковен речник е да даде дефиниции на тези изрази, както и някои обяснения за тяхното използване и актуална еволюция.

Тълковният речник е адресиран към широк кръг отговорни лица, професионалисти и представители на гражданското общество, проявяващи интерес към политиката на устройство на територията и свързаните с нея дейности. Той цели да изясни смисъла на по-широко използваните понятия в тази област.

В сегашната си форма той може да се разглежда като завършен продукт. Занапред в него могат да се добавят и други понятия и изрази в зависимост от специфичните нужди и еволюцията на дейностите в областта на териториалното развитие.

Представените в Тематичния речник понятия и изрази съдържат, всеки поотделно, дефиниция, последвана от общ коментар в *италик*, даващ подробности за техния произход, контекст, еволюция или политически приложения. Много от тях са свързани с други такива или по семантична аналогия, или по политически съображения. По афинитет тези връзки също са посочени.

Голям брой документи², които тук не са цитирани, бяха консултирани при изработването на Тълковния речник във връзка с дефинициите или значението на съответните изрази. В известен брой случаи различните изрази са много близки по значение. Те са обединени заедно и в текста са дадени нюансите помежду им.

¹ Приета през 1999 г.

² Като документите на СЕМАТ на Съвета на Европа (<http://www.coe.int/CEMAT>), сред които Ръководните принципи (Препоръка Rec (2002) 1 на Комитета на министрите на Съвета на Европа), Декларацията от Любляна относно "Териториалното измерение на устойчивото развитие" (13 сесия на СЕМАТ / Съвет на Европа, 2003 г.) и Декларацията от Лисабон относно "Мрежите за устойчиво териториално развитие на Европейския континент: мостове в Европа" и Схемата за пространственото развитие на Общността. Енциклопедията *Wikipedia* също е ценен инструмент на английски за дефинирането и обяснението на известен брой понятия и изрази.

Подбраните изрази са представени в азбучен ред на английски.

Български	Английски	Френски
Достъпност	Accessibility	Accessibilité
Административно ниво	Administrative level	Niveau administratif
Изоставени промишлени терени	Brownfield land	Friche industrielle et/ou urbaine
Бизнес парк	Business park	Parc d'activités
Интегриран подход към устройство на територията	Comprehensive spatial development approach	Approche globale de l'aménagement du territoire
Свързаност	Connectivity	Connectivité
Конурбация	Conurbation	Conurbation
Трансгранично, транснационално и междурегионално сътрудничество	Cross-border, transnational, interregional cooperation	Coopération transfrontalière, transnationale, interrégionale
Културни коридори	Cultural routes	Itinéraires culturels
Пустеещи земи	Derelict area	Zone laissée à l'abandon
Необлагодетелствани райони	Disadvantaged regions	Régions désavantagées (défavorisées)
Ендогенно развитие	Endogenous development	Développement endogène
Планиране на околната среда	Environmental planning	Planification environnementale
Оценка на въздействието върху околната среда	Environmental impact assessment	Evaluation de l'incidence sur l'environnement
Еврокоридор	Eurocorridor	Eurocorridor
Функционална градска зона	Functional urban area	Région urbaine fonctionnelle
Градове порти	Gateway cities	Villes portes
Ниво на управление	Governmental level	Niveau politique
Интегрирано управление на крайбрежието [морското]	Integrated coastal management	Gestion intégrée du littoral
Интегрирано планиране	Integrated planning	Planification intégrée
Управление на	Land management	Gestion des terres

поземлените ресурси		(aménagement foncier)
Ландшафт	Landscape	Paysage
Ландшафтно планиране	Landscape planning	Aménagement du paysage
Ландшафтна политика	Landscape policies	Politique du paysage
Планиране на предназначението на земята, зонирание	Land-use planning, zoning	Planification de l'affectation des sols (P.O.S.), zonage
Метрополен район / метрополна зона	Metropolitan region / Metropolitan area	Région métropolitaine / zone métropolitaine
Природен риск / природно бедствие	Natural risk (hazard) / Natural disaster	Risque naturel / catastrophe naturelle
Планиране чрез [гражданско] участие	Participatory planning	Planification participative
Партньорство / сътрудничество	Partnership / cooperation	Partenariat / coopération
Периферни райони	Peripheral regions	Régions périphériques
Крайградски зони	Peri-urban areas	Zones périurbaines
Устройство на територията	Physical planning	Aménagement du territoire
Полицентрична пространствена структура / полицентрично устройство на територията	Polycentric spatial structure / Polycentric spatial development	Structure spatiale polycentrique / aménagement polycentrique du territoire
Публично-частно партньорство	Public-private partnership	Partenariat public-privé
Публични (обществени) услуги	Public services	Services publics
Регион / район	Region	Région
Регионално развитие / регионално планиране	Regional development / Regional planning	Développement régional / aménagement du territoire (au niveau régional)
Управление на речен басейн	River basin management	Gestion du bassin fluvial
Селски район	Rural area / countryside	Zone rurale / campagne
Селско развитие /	Rural development	Développement rural

развитие на селските райони

Център за селско развитие	Rural development pole	Pôle de développement rural
Териториално развитие / политика на териториално развитие	Spatial development / Spatial development policy	Développement territorial / politique de développement territorial
Проекти за териториално развитие	Spatial development projects	Projets de développement territorial
Устройство на територията	Spatial planning	Aménagement du territoire
Стратегическа оценка на въздействието върху околната среда	Strategic environmental impact assessment	Evaluation stratégique de l'incidence sur l'environnement
Субурбанизация (?)	Suburbanisation	Suburbanisation
Устойчиво териториално развитие	Sustainable spatial development	Développement territorial durable
Оценка на устойчивостта	Sustainability assessment	Evaluation de la durabilité
Технологичен риск	Technological risk / Technological hazard	Risque technologique
Технополис / технологичен център / технологичен парк / научен парк	Technopole / Technology centre / Technology park / Science park	Technopole / centre technologique / parc technologique / parc scientifique
Териториална кохезия	Territorial cohesion	Cohésion territoriale
Териториално сътрудничество	Territorial cooperation	Coopération territoriale
Териториално развитие	Territorial development	Développement territorial
Териториално управление	Territorial governance	Gouvernance territoriale
Териториален потенциал	Territorial potential	Potentiel territorial
Оценка на териториалното въздействие	Territorial impact assessment	Etude d'impact territorial
Устройство на градовете и селата	Town and country planning	Aménagement des villes et des campagnes
Градска зона	Urban area	Zone urbaine

Урбанизация	Urbanisation	Urbanisation
Градско развитие	Urban development	Développement urbain
Градоустройствено проектиране	Urban design	Conception urbanistique
Градска екосистема	Urban ecosystem	Ecosystème urbain
Градско управление	Urban management	Gestion urbaine
Градоустройство / урбанизъм / градско планиране	Urban planning	Urbanisme
Градско обновяване / градско "регенериране" / градско съживяване / градска рехабилитация / градско възстановяване	Urban renewal / Urban regeneration / Urban revitalization / Urban rehabilitation / Urban restoration	Rénovation urbaine / régénération urbaine / revitalisation urbaine / réhabilitation urbaine / restauration urbaine
Партньорство град - село	Urban-rural partnerships	Partenariat ville - campagne
Дива урбанизация	Urban sprawl	Urbanisation tentaculaire
Градски структури / селищни структури	Urban structure / Settlement structure	Structures urbaines / structures de l'habitat

ТЪЛКОВЕН РЕЧНИК

Достъпност

En. Accessibility

Fr. Accessibilité

Под достъпност се разбира лекотата, с която дадена дестинация може да бъде достигната². Освен географската достъпност посредством транспортната инфраструктура, свързаността, чрез напредналите телекомуникационни системи, допринася за подобряване на виртуалната достъпност на регионите.

Достъпността зависи от обхвата и качеството на транспортната и обслужващата инфраструктура. Тези, които живеят на лесно достъпни места, могат бързо да стигнат до голям брой дестинации, докато тези, които живеят на по-малко достъпни места, могат да стигнат до по-малък брой дестинации за същото време. Напредъкът на телекомуникационните системи предостави нова, виртуална форма на достъпност, която играе главна роля за валоризирането на потенциалите на териториалното развитие. Степента на достъпност е особено важен фактор за териториалното развитие, главно в актуалния контекст на глобализацията.

Вж. също и "свързаност".

Административно ниво

En. Administrative level

Fr. Niveau administratif

Административните нива съответстват на административно-териториалните единици, в които администрациите са независими от съществуването (или не) на изборни органи на съответните нива.

В различните европейски страни са налице общо взето три или четири административни нива. Често пъти се случва и държавни децентрализирани администрации да съществуват съвместно на някои нива (регионални, общински). Когато различните административни нива зависят от едно и също политическо ниво (изборен орган), те в общи линии са организирани йерархично.

Вж. също и "ниво на управление"

² Вж. свободната енциклопедия Wikipedia за английския термин "accessibility"

Изоставени промишлени терени

En. Brownfield land

Fr. Friche industrielle et/ou urbaine

Изоставените промишлени терени са територии, които някога са били експлоатирани за промишлени или търговски цели, които вероятно са били замърсени със слаби концентрации на опасни отпадъци или източник на замърсяване и които отново могат да бъдат експлоатирани след като се премахне замърсяването³. Понякога понятието за изоставени промишлени терени се използва и за обозначаване на обекти, които в миналото са били валоризирани, но са останали неизползвани, без това да означава, че са замърсени.

В общи линии изоставени индустриални зони има в градовете, на терени на бивши заводи или търговски сгради, които са били изоставени, или други обекти, в които някога е имало замърсяващи дейности. В много от старите жилищни зони също се намират малки изоставени промишлени терени, върху които някога са се намирали заведения за химическо чистене, автосервиси и др. И понеже в продължение на десетилетия голям брой такива изоставени промишлени терени са останали неизползвани, от известно време ударението се поставя върху премахване на тяхното замърсяване и рехабилитацията им за други цели, тъй като непрекъснато нараства търсенето на терени за експлоатация.

Вж. също и "пустеещи земи".

Бизнес парк

En. Business park

Fr. Parc d'activités

Бизнес паркът е зона, в която са групирани много търговски служби и сгради⁴. Бизнес парковете, в които са съсредоточени обслужващи дейности, са различни от промишлените (производствените) зони или технополисите (в които са съсредоточени дейности по изследвания и развитие).

Общо взето бизнес парковете се намират в крайградските зони, разположени на места, които са с най-добра достъпност за пътната мрежа на даден метрополис.

³ Вж. свободната енциклопедия Wikipedia за английския термин "brownfield"

⁴ Вж. също за английския термин "business park"

Интегриран подход към устройство на територията

En. Comprehensive spatial development approach

Fr. Approche globale de l'aménagement du territoire

Интегрираният подход към устройството на територията е подход, който разглежда всички фактори, които са в състояние да повлияят на устройството на дадена зона, независимо от нейния характер (природни фактори като климатичните промени или природните рискове, човешки дейности като тези, които са свързани с частни инвестиции или социално/културно или политическо поведение на публичните власти в различните области, и др.). Особен интерес тук представлява кохерентността на секторните политики, които определено оказват ефект върху територията по начин, който осигурява възможно най-добрата териториална кохерентност и избягване на слабите страни като липса на синергични ефекти, незадоволително използване на ресурсите и пространствени изменения, които противоречат на желаната еволюция на територията.

Вж. също и: "Териториално развитие", "Устойчиво териториално развитие".

Свързаност

En. Connectivity

Fr. Connectivité

Свързаността на дадена градска агломерация или на дадено място съответства на броя, естеството или капацитета на транспортните и (теле)комуникационните връзки с други градски агломерации и с големите мрежи.

Степента на свързаност не зависи единствено от близостта на големите транспортни и комуникационни мрежи, но също и преди всичко от близостта на пунктовете за достъп до тези мрежи (ж.п.гари, входове към автомагистралаи). Понятието "свързаност" се прилага за телекомуникационните и транспортните мрежи.

Вж. също и: "Еврокоридор", "Достъпност"

Конурбация

En. Conurbation

Fr. Conurbation

Конурбацията е агрегирана или последователно свързана мрежа на градски общности, които са се слели в географски план поради техния демографски растеж и разширяване. Тя представлява полицентрична форма на агломерация⁵.

Географската близост и последователната свързаност на застроените зони е необходимото условие за дефиниране на "конурбация", което не означава, че между тях не може да има зелени площи. Обикновено конурбациите се появяват по време на индустриалната революция, през която населени места са били устройвани в зони, богати на суровини (мини, например). Развиват се също така по протежение на морското крайбрежие (между брега и планините от вътрешността на страната).

Трансгранично, транснационално и междурегионално сътрудничество

En. Cross-border, transnational, interregional cooperation

Fr. Coopération transfrontalière, transnationale, interrégionale

Териториалното сътрудничество между местните и регионалните общности е основен елемент на европейската интеграция. То цели да се премахнат негативните ефекти на националните граници върху устройството на територията. Прави се разграничение между различни видове сътрудничество в зависимост от териториалното ниво:

- **Трансграничното сътрудничество** се прави на относително къси разстояния между зони, разположени от двете страни на дадена граница. То обхваща всички видове дейности, които зависят от нормалните дейности на местните и регионалните общности, като: икономическо развитие, устройство на територията, туризъм и отдих, обучение, транспорт, опазване на околната среда и др. То представлява интерес за зони като еврорегионите и, в известен брой случаи, за зони, които включват повече от две държави (Региона Саар-Лор-Лукс или Региона Горен Рейн, например).

- **Транснационалното сътрудничество** е по-нов вид териториално сътрудничество, който надхвърля националните граници и обхваща по-обширни региони (Атлантическата арка, Региона на Балтийско море, Региона на западното Средиземноморие и др.). То се занимава

⁵ Също

по-скоро с някои стратегически въпроси като мрежи на метрополните зони, подкрепа на морската икономика на крайбрежните райони, общо подобряване на достъпността на културното и природното наследство и др.

- **Итеррегионалното сътрудничество** е с тематичен характер. То обединява региони от различни държави, които понякога са много отдалечени един от друг – общо взето без териториална последователна свързаност. То може да обхваща трансфери на ноу-хау и опит, съвместно подобряване на методи и технологии, които допринасят за развитието на регионите и предприятията, насърчаването на туризма на голямо разстояние и др. То може да представлява интерес и за региони от една и съща държава – със или без териториална последователна свързаност.

Културни коридори

En. Cultural routes

Fr. Itinéraires culturels

Културните коридори свързват важни елементи на наследството и традициите, които отразяват някои събития или периоди от европейската история. Те показват също пространствената и виртуалната динамика, която е чужда за културния ландшафт, тъй като последният е с по-статичен и по-ограничен характер.

Програмата за културните коридори на Съвета на Европа е инструмент, който служи за интерпретиране на европейските ценности, които в повечето случаи са общи за няколко европейски страни. Тези теми са разглеждани в интердисциплинарните мрежи, създадени в много държави членки. Те се проявяват в цяла серия проекти за многостранно сътрудничество. Ето някои примери за културни коридори: пътища на поклонничеството; коридори на манастирско влияние; келтски пътища; ханзийски обекти, пътища и паметници; военно-укрепителна архитектура в Европа и др. Културните коридори са с основно значение за развитието на културния туризъм⁶.

⁶ Вж. Програмата за културните коридори на Съвета на Европа.

Пустеещи земи

En. Derelict area

Fr. Zone laissée à l'abandon

Пустеещите земи са зони (обикновено градски), които са претърпели значителен икономически упадък, в които промишлените предприятия са със затихващи функции или са затворени, в които търговските обекти и домовете са затворени, в които складовете са празни, околната среда е деградирала и улиците са пусти през нощта. Понякога те са замърсени и могат да се смятат за изоставени промишлени терени. Те са основната причина за деградацията на околната среда в градските зони.

Вж. Също и "изоставени промишлени терени".

Необлагодетелствани райони

En. Disadvantaged regions

Fr. Régions désavantagées (défavorisées)

Необлагодетелстваните райони са тези, които се характеризират с относително слабо икономическо развитие. Това изоставане може да бъде в резултат от тяхното географско положение, главно по отношение на отдалечените или периферните региони, от природни и климатични фактори (полярни региони или региони, които могат да бъдат засегнати от сушата; планински райони), от демографски фактори (рядко населени региони, чиято демографска гъстота е изключително слаба; региони, подложени на обезлюдяване) и пречки пред достъпността (островни региони; региони, които не са добре свързани с центровете чрез ефикасна транспортна инфраструктура). Често пъти и регионите, които се характеризират с остаряла икономическа структура (бивши промишлени райони, които подлежат на икономическа реконверсия), се разглеждат също като необлагодетелствани райони.

Политиките на регионално развитие отдават приоритет на необлагодетелстваните райони и ги подкрепят чрез развитие на инфраструктурата, чрез осигуряване на технологично развитие, чрез насърчаване на обучението и професионалната квалификация и чрез стимулиране на икономическите дейности.

Ендогенно развитие

En. Endogenous development

Fr. Développement endogène

Ендогенното развитие е специфична форма на икономическо развитие, която се основава преди всичко на вътрешните ресурси на дадена територия. Последните включват: природни ресурси и суровини, компетенции, ноу-хау, иновационен капацитет, специфични местни производства (селско стопанство, горско стопанство, занаятчийство, местни продукти), фактори на привлекателност на жилищната и туристическата икономика (климатични условия, културно и природно богатство, привлекателен ландшафт, структури и заведения за прием).

Противоположно на ендогенното развитие е екзогенното развитие (или пълното), като последното се основава на инвестиции, реализирани от чуждестранни предприятия (от друга държава или друг регион).

Планиране на околната среда

En. Environmental planning

Fr. Planification environnementale

Планирането на околната среда е относително нова дисциплина, която визира смесването на практиката на градоустройство и регионално устройство и грижите за околната среда⁷. То се интересува от градските/метрополните зони и селските/природните зони. То разглежда цялата гама регламентация, свързана с околната среда от европейското до местното ниво.

По-често използваният израз за планиране на околната среда е оценка на въздействието върху околната среда на проекти и програми, свързани с предназначението на терените, икономическото развитие, транспорта, развитието на недвижимите имоти, въздуха, шума, водата, заливаемите зони, крайбрежните зони, визуалните аспекти и др.

⁷ Вж. свободната енциклопедия Wikipedia за английския термин "environmental planning"

Оценка на въздействието върху околната среда

En. Environmental impact assessment

Fr. Evaluation de l'incidence sur l'environnement

Оценката на околната среда е анализ на вероятните ефекти, които даден проект може да има върху екосистемите, човешкото здраве и еволюцията на услугите. Основните ефекти, които трябва да се анализират, са: ефекти върху замърсяването на земята, ефекти върху замърсяването на въздуха, ефекти на шума върху общественото здраве, екологични въздействия, които включват оценка на застрашените видове, геоложки рискове и последствия върху замърсяването на водите.

Директивата на Европейския съюз за оценките на въздействието върху околната среда (ОВОС) беше приета през 1985 г. и изменена през 1997 и 2003 г. Процедурата на ОВОС следи за това последствията върху околната среда от проектите да са идентифицирани и оценени преди да им бъде дадено разрешение. Населението може да даде становище и цялостният резултат се вземе предвид в процедурата на даване на разрешение на проекта. Широката публика се информира за взетото впоследствие решение.

Вж. също и "Стратегическа оценка на въздействието върху околната среда".

Еврокоридор (или общоевропейски коридор)

En. / Fr. Eurocorridor

Еврокоридорът е категория пространство с линеен характер, което свързва големите агломерации, а оттук и повече национални граници. Това е зона, която е със силна пространствена динамика и голям обхват в рамките на Европа, чиито граници стават прозрачни. При еврокоридорите може да се направи разграничение между 4 взаимно зависими измерения: инфраструктура и транспорт (става дума преди всичко за трансевропейските мрежи); урбанизация; икономическо развитие; устойчива експлоатация на околната среда.

Силната динамика на зоните, които съставляват еврокоридорите, става все по-комплексна – както в пространствен, така и в политически смисъл. Могат да произтекат политически конфликти от напреженията между, от една страна, бързото изграждане на материална инфраструктура и нови икономически обекти, а от друга – околната среда, ландшафта и наличната селска среда. Това показва колко много е необходимо да се пристъпва към устройството и да се вземат висококачествени решения в областта на развитието на еврокоридорите.

Функционална градска зона

En. Functional urban area

Fr. Région urbaine fonctionnelle

Функционалната градска зона е пространство, което се характеризира със зоната на влияние на града. Обикновено тя се определя въз основа на статистиката (потокът на ежедневните пътувания, например).

Повечето европейски държави са дефинирали функционалните градски зони или имат аналогични понятия като: пътуване до зоната на работа, зона на заетост, зона на ежедневно пътуващите, зона на пътуване от дома до работата, зона на алтернативна миграция или функционална градска зона. В контекста на програма ESPON I беше направен опит да се направи преброяване и да се определят границите на функционалните градски зони на европейско ниво чрез използване на хармонизирана статистическа дефиниция⁸.

Градове порти

En. Gateway cities

Fr. Villes portes

Градовете порти са главните входни пунктове на Европа – обикновено големи пристанища и/или летища, но също и места на панаири/изложби и културни центрове, които могат да играят ролята на координационни центрове, привличащи международния туризъм.

Премахването на националните граници в рамките на Европейския съюз предлагат нови възможности. Градовете и метрополните региони, които някога бяха периферия за страните или които са били свързани със страни, които не са в Общността, могат да играят нова роля на градове порти в рамките на полицентричните мрежи. За тази цел те трябва да се свържат с трансевропейските мрежи. Световните "градове порти" са големи градски конгломерати, често пъти включващи град, който може да предложи стоки и услуги на международно равнище. Те предполагат едновременно наличие на: известна големина, отлични комуникации (основани на комбинираното наличие на международни въздушни и железопътни терминали), висококачествени мрежи на информационни и комуникационни технологии, които създават условия за силна концентрация на знания и висококачествени инсталации за изследвания и развитие (обикновено под формата на университети и изследователски центрове), които допринасят за създаване на висок

⁸ Вж. Изследване на ESPON 1.1.1. "Роля, специфична ситуация и потенциал на градските зони като ядра в случай на полицентрично развитие", координирано от Нордрегио, Заклучителен доклад, 2004.

изследователски потенциал и обучение на висококвалифицирана работна ръка. При наличието на тези залози, световните "градове порти" разполагат с необходимите средства за провличане на международни инвестиции в страната и за износ на стоки и услуги.

Ниво на управление

En. Governmental level

Fr. Niveau politique

Нивата на управление съответстват на административно-териториалните единици, в които е налице изборно събрание, разполагащо със собствена администрация.

В децентрализираните страни обикновено има 3 или 4 нива на управление, докато в централизираните страни няма повече от 2 (национално и местно).

Вж. също и "административно ниво" и "териториално управление"

Интегрирано управление на крайбрежието [морското]

En. Integrated coastal management

Fr. Gestion intégrée du littoral

Интегрираният териториален подход, включващ и гражданското участие, е необходим за да се направи така, че управлението на крайбрежните зони в Европа да бъде устойчиво в икономически план и по отношение на околната среда, да бъде то справедливо от социална гледна точка и да насърчава кохезията в обществото. Предназначението му е да отчита противоречивите нужди на обществото в областта на стоките и услугите при отчитане на настоящите и бъдещите интереси. То визира преди всичко следното:

- засилване на секторното управление при подобряване на обучението, законодателството и ресурсите от персонал;
- опазване на биологичното разнообразие на крайбрежните екосистеми като се предотвратява разрушаването на местообитанията, замърсяването и свръхексплоатацията; и
- насърчаване на рационалното развитие и устойчивата експлоатация на крайбрежните ресурси.

Крайбрежните зони имат стратегическо значение. Те приемат значителен процент европейци, позволяват да се произведе значително количество храна и суровини, представляват жизнено важна връзка за транспорта и търговията, дават подслон на някои особено ценни местообитания и са привилегирани дестинации за отдих. Те обаче се сблъскват с тежки проблеми на разрушаване на

местообитанията, замърсяване на водите, ерозия на крайбрежието и изчерпване на ресурсите. Това изчерпване на ресурсите (вкл. границите на географското пространство) все по-често води до несъвместимост на използването, като това, което противопоставя аквакултурите и туризма. Крайбрежните зони страдат от тежки социални и културни проблеми, като отслабване на социалната "тъкан", маргинализация, недостатъчна заетост и разрушаване на недвижими имоти от ерозията. Понастоящем на ниво Европейски съюз се разработва програма за интегрирано управление на крайбрежните зони.

Вж. също и "интегрирано планиране"

Интегрирано планиране

En. Integrated planning

Fr. Planification intégrée

За разлика от секторното планиране, интегрираното планиране е процес, който се състои в обединяване на различните видове секторно планиране на различните нива, за да може да се вземат стратегически решения и да се разполага с обобщена визия за ресурсите и тяхното предназначение. То служи като справочна рамка за институционални инициативи и за предназначението на ресурсите. В рамките на интегрираното (глобалното) планиране се отчитат всички икономически, социални, екологични и културни фактори и същите се комбинират, за да се даде насока на решенията в областта на политиката на поземлените ресурси и благоустройството с цел да се насърчи устойчивото развитие на територията.

Управление на поземлените ресурси

En. Land management

Fr. Gestion des terres (aménagement foncier)

Управлението на поземлените ресурси може да се дефинира като процес на устойчиво управление на експлоатацията и развитието на тези ресурси⁹.

Тъй като поземлените ресурси се експлоатират за различни цели, които могат да си повлияят взаимно или да се противопоставят, предназначението на земите трябва да се планира като цяло и да се управлява интегрирано. То е тясно свързано с градоустройството и устройството на територията. То може също така да включва създаването на поземлени резерви (придобиване на земя от

⁹ Вж. свободната енциклопедия Wikipedia за английския термин "land management"

публичните власти, за да се улеснят бъдещи нужди като: опазване на природни зони или валоризиране на земи за специфични цели като жилища или инфраструктура).

Ландшафт

En. Landscape

Fr. Paysage

Според Европейската конвенция за ландшафта, "ландшафт означава част от територията, така както я възприема населението, чието естество е възникнало в резултат от природни и/или човешки фактори или от тяхната взаимовръзка"¹⁰.

В Ръководните принципи¹¹ се уточнява: "Европа е съставена от множество културни ландшафти. Те са свидетелства за миналите и сегашните взаимодействия на човека със заобикалящата го среда и представляват значителен аспект на европейското наследство. Развитието на производствената техника в областта на селскостопанското, горскостопанското и промишленото производство, както и настъпилите промени в областта на градоустройството, транспорта, инфраструктурата, туризма и дейностите на отдиха, водят до бърза промяна на европейските културни ландшафти, което може да доведе до влошаване на тяхното качество. Това се отнася не само до ландшафтите с голяма природна стойност, но и до всички други категории природни ландшафти, особено до тези в градската среда."

Ландшафтно планиране

En. Landscape planning

Fr. Aménagement du paysage

Ландшафтното устройство е дейност, която обединява специалисти от публичния и частния сектор с цел създаване, опазване, подобряване и възстановяване на ландшафтите с различен мащаб, от зелените коридори и обществените паркове до по-широкомащабните зони като горите, по-обширните защитени зони, а също и мини или депа за отпадъци, подлежащи на възстановяване.

Ландшафтното устройство включва широка гама от компетенции като архитектура, ландшафтно проектиране, опазване на природата, познаване на флората и екосистемите, педология, хидрология, културни ландшафти и др. Разпоредбите на Европейската конвенция за ландшафта дават важни насоки за съдържанието и процедурите на ландшафтното устройство.

¹⁰ Европейската конвенция за ландшафта на Съвета на Европа влезе в сила през 2004 г.

¹¹ Ръководни принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент, СЕМАТ, 2000 г.

Ландшафтна политика

En. Landscape policies

Fr. Politique du paysage

Според Европейската конвенция за ландшафта, "ландшафтна политика означава формулиране от компетентните публични власти на общи принципи, стратегии и насоки, които позволяват приемане на специфични мерки с цел защита, управление и ландшафтно устройство".

Различни видове политики може да се причислят към това общо понятие:

- *В Европейската конвенция за ландшафта се уточнява, че:*
 - *"опазването на ландшафта включва действия по опазване и поддържане на значимите аспекти или характеристики на ландшафта, които поради своята конфигурация (природна и/или в резултат на човешка намеса) имат стойност на наследство;*
 - *управлението на ландшафта включва действия, които, в перспективата на устойчивото развитие, са насочени към поддържане на ландшафта, за да се насочват и хармонизират индуцираните промени от социалната, икономическата и екологичната еволюция;*
 - *ландшафтното устройство включва действия, които са със силно утвърден бъдещ характер, целящи валоризиране, възстановяване или създаване на ландшафти."*

- *Според Ръководните принципи, "устройствената политика може да допринесе за опазването на ландшафтите, за тяхното управление и устройство чрез съответни мерки и чрез по-добро взаимодействие на различните секторни политики относно пространственото им въздействие". Сред различните мерки, предприети в тази област, фигурират интегриране на ландшафтното устройство както в устройството на територията, така и в секторните политики, изследвания и обща оценка на ландшафтите, прилагане на интегрирани политики, отчитане на развитието и опазването на ландшафтите в международните програми, трансграничното и транснационалното сътрудничество, включване на обществото, частни организации и териториални общности във валоризирането на ландшафта, засилено отчитане на ландшафтното устройство в програмите за обучение.*

Планиране на предназначението на земята, зонироване

En. Land-use planning, zoning

Fr. Planification de l'affectation des sols (P.O.S.), zonage

Планирането на предназначението на земята е област от публичната политика, която включва различни дисциплини, за да организира и регламентира по ефикасен начин предназначението на земята¹². То означава разпоредено, естетично и научно използване на земята, ресурсите, съоръженията и услугите, за да се осигури екологична, социална, икономическа и географска ефикасност, обществено здравеопазване и благосъстояние на селските и градските общности.

Зонироването е основен елемент на планирането на предназначението на земята. Обикновено то включва: типа дейност, която е допустима върху дадени терени (като зелени площи, жилищни, селскостопански, търговски или промишлени зони); гъстотата на дейностите, които могат да бъдат реализирани върху тях; обхвата, който различните структури могат да заемат и др.

Метрополен район / метрополна зона

En. Metropolitan region / metropolitan area

Fr. Région métropolitaine / zone métropolitaine

Метрополният район е селищна система, която включва голям град (и неговите предградия) и прилежащите зони на влияние, които могат да включват няколко градски центъра с различна големина¹³. Тези прилежащи зони обикновено се класифицират като "крайградска корона" (*commuter belt*). Намиращите се там зелени площи също участват в метрополния район.

Обикновено метрополният район се разглежда като район (в географски и административен смисъл), доминиран от голяма метрополна зона. Следователно, като пространствен термин, той е по-широкообхватен от метрополната зона, но според някои интерпретации двете понятия са с един и същ смисъл.

¹² Вж. свободната енциклопедия Wikipedia за английските термини "land-use planning" и "zoning".

¹³ Също

Природен риск / природно бедствие

En. Natural risk (hazard) / Natural disaster

Fr. Risque naturel / catastrophe naturelle

Голям брой природни събития представляват риск за жизнената среда и застроената и природната среда, тъй като те застрашават живота на хора и животни и могат да причинят сериозни щети на селището. Ето защо населените места трябва да бъдат защитени, доколкото е възможно, от природни рискове чрез подходящи превантивни мерки.

В зависимост от интензивността и причинените от тях въздействия и щети, тези природни събития (или рискове) могат да се разглеждат като природни бедствия. Природното бедствие е следствие от комбинираното действие на природен риск и човешки дейности¹⁴.

Основните природни рискове са: лавини, суша, земетресения, наводнения, свлачищни процеси, изригвания на вулкани, цунами, торнадо, циклони, горски пожари и др.

През последните десетилетия станахме свидетели на увеличаване и утежняване на природните бедствия. Рисковете могат до голяма степен да бъдат намалени чрез предприемане на действия за намаляване и предпазване от катастрофи, чрез прибягване до модерни технологии за прогнозиране, въвеждане на системи за ранно предупреждение и подобряване на планирането на предназначението на земята и селищата, както и използване на по-сигурни строителни практики.

Планиране чрез [гражданско] участие

En. Participatory planning

Fr. Planification participative

Планирането чрез гражданско участие е специфична форма на устройствени дейности, което се провежда от публичните власти, преди всичко на местно ниво, и което позволява на населението да вземе участие в процеса на устройство.

Най-често срещаната форма на планиране чрез участие е провеждането на консултации с населението по проекти преди тяхното официално приемане. По-творчески и задълбочени форми също се използват, като: ателиета, обществен дебат и др. Интернет играе все по-нарастваща роля в планирането чрез участие – или чрез разпространение на информация за устройствените проекти, или чрез прибягване до интерактивни комуникационни системи.

¹⁴ Също

Партньорство / сътрудничество

En. Partnership / cooperation

Fr. Partenariat / coopération

Управлението на политиките на устройство на територията значително се промениха през последните десетилетия с цел да се разкрият новите предизвикателства с по-голяма ефикасност. Ако преди териториалното управление беше основно с йерархичен характер, често пъти в рамките на връзки "отгоре надолу", известен брой фактори доведоха до предприемането на по-гъвкави подходи, при които сътрудничеството и партньорствата играят по-важна роля и особено в следните области:

- вертикалните и хоризонталните връзки в рамките на административните служби, отговарящи за устройството на територията и секторните политики с териториални ефекти, са тези, които частично заместиха авторитарните връзки и позволиха постепенно да се даде повече последователна свързаност на политиките на публичните власти, за да се постигне най-доброто за териториалната кохезия и устойчивото развитие;
- връзките между администрацията и организациите, които представляват гражданското общество, целящи засилване на приобщаването на гражданското общество към целите на устройството на територията, хармонизиране на мерките на публичните власти с решенията на частния сектор и по-конкретно в областта на инвестициите и намаляване на евентуалните конфликти на интереси;
- връзките между градските и селските райони, за да се засили развитието на селските райони благодарение на предлаганите услуги от градски единици, да се намали натискът, оказван от метрополните райони върху околните селски райони, и да се придаде по-устойчив характер на различните функции от връзките между града и селото;
- трансграничните и транснационалните връзки, за се хармонизират политиките на устройство на територията от двете страни на националните граници.

Периферни райони

En. Peripheral regions

Fr. Régions périphériques

Периферни райони са зоните, разположени далеч от главните градски и икономически центрове в рамките на една държава или в рамките на европейския континент. Обикновено периферните райони разполагат с по-малък икономически потенциал и недостатъчна достъпност от централните. Регионалните политики на устройство на територията проявяват специален интерес към периферните райони.

Крайградски зони

En. Peri-urban areas

Fr. Zones périurbaines

Крайградските зони са зони, които се характеризират с преход от чисто селско пространство в градско. Често пъти те представляват непосредствен интерфейс "град-село" и могат да еволюират до пълното им превръщане в градски. Това са места, в които населението играе ключова роля: тези места са населени.

Повечето крайградски зони се намират в покрайнините на истинските градски зони, но те могат да представляват и агломерирани населени места в селски ландшафти. Крайградските зони често пъти са резултат от процеси на субурбанизация или дива урбанизация.

Устройство на територията

En. Physical planning

Fr. Aménagement du territoire

Устройството на територията е тясно свързано с планирането на предназначението на земята, градоустройството, планирането на транспорта, ландшафтното устройство, планове за строителство и др. То се отнася за дейностите и проектите, които се свързват непосредствено с географската и екологичната структура на градовете и на техните околности (за разлика от икономическото планиране или дейностите по социално планиране).

Полицентрична пространствена структура / полицентрично устройство на територията

En. Polycentric spatial structure / polycentric spatial development

Fr. Structure spatiale polycentrique / aménagement polycentrique du territoire

Полицентричната пространствена структура е тип морфология на системата от агломерации. Тя предполага наличие на няколко големи съседни градски агломерации на различни нива на градска йерархия, за разлика от ситуациите, в които един единствен голям градски център доминира над всички нива и дори елиминира междинните нива. Принципът на полицентричната пространствена структура и развитие може да се приложи към различни географски мащаби – на регионално и европейско ниво.

Понятието "полицентрично пространствено развитие" беше лансирано от Схемата за пространственото развитие на Общността по време на европейския дебат за политиките на устройство на територията и

беше възприето и в Ръководните принципи. Смята се, че полицентризмът на системите от агломерации насърчава устойчивото развитие на територията и намаляването на териториалните дебаланси.

Полицентризмът представлява интерес с това, че може да бъде валиден за различни нива:

- приложен към европейско ниво, той трябва да позволи да се появят други глобални зони на икономическата интеграция, способни да противостоят на "пентагона" Лондон-Париж-Милано-Мюнхен-Хамбург;
- на междинно ниво (например на национално ниво или в транснационалните зони) полицентризмът трябва да доведе до балансирана система от агломерации, в която растежът ще се възползва от няколко метрополни зони с различна големина, а не само от националните столици;
- на регионално ниво полицентризмът трябва да следи за това от растежа и предимствата на развитието да се възползват и малките и средните градове, за да се запази и засили жизнеността на селските райони в региона.

Според Резолюция 1 на СЕМАТ (2006) относно полицентричното развитие: насърчаване на конкурентноспособността, подобряване на социалната кохезия, полицентризмът е глобална тема, която препокрива много концептуални дебати. За да се насърчи полицентричното развитие, политиките на устройство на територията трябва:

- да насърчават функционалното допълване между нивата на управление;
- да отчитат наличието на полицентричните мрежи, които частично се препокриват;
- да насърчават междусекторните интеграционни политики на няколко нива;
- да подобряват засилването на институционалния капацитет;
- да отчитат наличието на гъвкави инструменти, които могат да включват по-ефикасно използване на разполагаемите човешки, организационни и инфраструктурни ресурси;
- да се стремят към потенциали на растежа, да разглеждат градовете като икономически центрове, които са основни за ендегенното развитие;
- да насърчават адаптивността на административните и организационните структури, които са компетентни да насърчават справедливото разпределение и преразпределение на различните регионални ресурси, да поемат тежестите и негативните ефекти, свързани с устройствените решения, които често пъти стигат отвъд местните административни граници.

Публично-частно партньорство

En. Public-private partnership

Fr. Partenariat public-privé

Публично-частното партньорство е утвърдено споразумение (обикновено договор), чрез което публичен орган (централна администрация, местни или регионални власти) и една или няколко частни фирми решават да се кооперират с цел изграждане на съоръжения или осигуряване на услуги.

Изборът на частните фирми обикновено се прави на базата на обявяване на търг. Ролята на публичните власти е да се уверят, че в операцията са защитени обществените интереси. За тази цел в договора се уточняват задачите, които трябва да изпълнят частните фирми, като: услуги, които трябва да предоставят; капитал, който трябва да инвестират; стандарти за безопасност, които трябва да спазят и др. Частните фирми участват като предоставят собствени частни фондове и/или като пускат в действие предоставяне на услуги. Има много форми на публично-частно партньорство (например, концесии, "BOT"¹⁵ и др.). Голям брой публично-частни партньорства бяха създадени в цяла Европа и това даде основание за генерализирането на неолиберални икономически системи, които преобладават през последните десетилетия.

Публични услуги

En. Public services

Fr. Services publics

“Публични услуги” е общ термин, който означава предоставяне на услуги (пряко или непряко) от публичните власти на населението. Те се предоставят в широка гама области, като: обществен транспорт, събиране и предоставяне на поща, обществено здраве, образование, телекомуникации и др.¹⁶

¹⁵ BOT [Build, Operate, Transfer – Изграждане, опериране и трансфер]: юридическа институция по общото право, която има за цел чрез частно дружество да реализира проекти по индустриализация, инфраструктура или обществени заведения, които биха могли да се пуснат в действие и да се управляват от заведения или дружества от публичния сектор. Частното дружество се възползва от концесия за известен период от време, за да финансира, реализира и осигури експлоатацията на проекта. В края на периода на концесията, проектът се поема от властите. Периодът на концесия се определя в зависимост от необходимата за дружеството продължителност, през която то да възстанови дълга си с възвръщаемост върху инвестициите, компенсирани усилията и рисковете му, както и предоставените от него трансфери на технология.

¹⁶ Вж. свободната енциклопедия Wikipedia за английския термин “public services”

Принципите, на които се основават публичните услуги, са тези на равенството (равен достъп на всички) и на разумните условия за достъп (повечето услуги са субсидирани, защото не са рентабилни). В неолибералната рамка, която през последните десетилетия се наложи в Европа, много от публичните услуги бяха приватизирани и изцяло или отчасти преобразувани в частни услуги, което се съпроводи с повишаване на цените и условия на недостатъчно равен достъп върху територията. Тази еволюция породила нескончаема полемика. В терминологията на Европейския съюз публичните услуги се наричат "услуги от общ интерес".

Регион / район

En. Region

Fr. Région

Понятието "регион" е с много измерения. С него се обозначават:

- географска зона, която е със силна естествена идентичност и подчертана хомогенност (като планинските и крайбрежните райони);
- територия, която е с очевидна икономическа идентичност и хомогенност (например: територия, която е поляризирана около дадена метрополна зона; зона, която се характеризира със специфични дейности като производствената промишленост);
- политическа и административна единица, управлявана от регионално събрание, избрано или администрирано от представители на регионална администрация;
- територия със специфична културна история и идентичност (регионален език и култура, и др.).

Регионално развитие / регионално планиране

En. Regional development / regional planning

Fr. Développement régional / aménagement du territoire (au niveau régional)

Регионалното развитие визира едновременно оптиката на увеличаването на богатството на даден регион и дейностите, които водят до това забогатяване. То се основава преди всичко на икономиката, въпреки че може да включва и културни, и социални аспекти.

Устройството на територията на регионално ниво е измерение на планирането на предназначението на земите, което се интересува от организацията на инфраструктурата, развитието на населените места и на незастроените зони на ниво регион¹⁷. Устройството на

¹⁷ Също

територията допринася за регионалното развитие, но то може също да преследва и други цели, като устойчиво развитие в оптиката на околната среда. Устройството на територията в регионален мащаб включва като цяло дейностите по устройство на ниво регион

Управление на речен басейн [на речно крайбрежие]

En. River basin management

Fr. Gestion du bassin fluvial

Управлението на речен басейн означава управление на водните ресурси на даден воден басейн, който включва главната река, всички нейни притоци и подповърхностните води. Дейностите по управление на водите включват предпазването от наводнения, контрола върху дейностите, които оказват влияние върху качеството на водните ресурси (изчерпване на водата, точно място на замърсяване и разпространение) и комплекса от необходими мерки за запазване на екологичното равновесие, свързано с хидроложката система на басейна.

Селски район / зона

En. Rural area / countryside

Fr. Zone rurale / campagne

Селските райони са зони, които са слабо населени, без агломерации и по-големи населени места. Под селски райони се разбират някои видове ландшафти и предназначение на земите, при които селското стопанство и природните територии играят голяма роля.

Икономическата тъкан на селските зони е все по-разнообразна. Ако селското стопанство винаги е заемало голямо място в много селски зони, сега се появили нови източници на доходи, като селския туризъм, малките производствени дейности, жилищната икономика (заведения за възрастни хора), производството на възобновяема енергия и др. Много от селските зони са мултифункционални и известен брой от тях попадат в зоната на влияние на метрополните зони и големите градове, поради подобряването на транспорта и комуникацията.

Вж. също и: "Селско развитие" и "Център за селско развитие"

Селско развитие / развитие на селските райони

En. Rural development

Fr. Développement rural

Селското развитие е специфичен аспект на устройството на територията. То тръгва от факта, че градското и индустриалното общество, което доминираше в Европа в продължение на повече от век, пренебрегваше растежа и развитието на много селски райони и по-конкретно на периферните и най-отдалечените райони. Селското развитие се превърна в приоритет на политиките на устройство на територията в повечето европейски страни.

През последните години селските зони в Европа значително се диверсифицираха, някои от тях се възползваха добре от близостта до големите агломерации, други – от туризма и/или заведенията за възрастни хора, а известен брой други все още са изправени пред бариерите на изолацията и маргинализацията – причини за демографското обезлюдяване. В резултат на това, задачите, свързани със селското развитие, са по-скоро диверсифицирани. Те до голяма степен зависят от контекста и ситуацията на съответните селски зони и включват мерки като: подобряване на достъпността, условията на живот и околната среда, опазване на културния ландшафт и културното и природното наследство, насърчаване на екотуризма, стимулиране на малките и средните градове и големите села да играят ролята на доставчици на услуги за околните села и да насърчават промоцията на качествените занаятчийски, горски и селскостопански продукти в региона, като възприемат екологосъобразни производствени практики.

Център за селско развитие

En. Rural development pole

Fr. Pôle de développement rural

Центърът за селско развитие е обитавано пространство със селска доминанта, в което социалните, икономическите и пространствените еволюции са в рамките на интегриран проект за бъдещо развитие. Като цяло, селският център не е агломерация, нито селска територия и не може да включва един или повече малки градове.

Териториалният проект за развитие определя целите на резултатност в краткосрочна, средносрочна и дългосрочна перспектива. В него се уточняват насоките на развитие, човешките и материалните ресурси за постигане на определените цели на резултатност. Гражданското

общество, публичните и частните действащи лица трябва да бъдат партньори на неговото разработване и провеждане¹⁸.

Териториално развитие / политика на териториално развитие

En. Spatial development / Spatial development policy

Fr. Développement territorial / politique de développement territorial

С териториалното развитие се обозначава еволюцията на териториите във всички техни измерения (икономическо, социално, екологично и географско).

Наблюдението на териториалното развитие (например, в рамките на програмата ESPON) и реализацията на анализи на тенденциите на териториално развитие и на прогнозни изследвания на пространственото развитие са дейности, които са необходими за изработването на политики на пространствено развитие.

“Политиката на териториално развитие” е по-ново понятие, което се появи през 90-те години (през които бяха приети Схемата за пространственото развитие на Общността и Ръководните принципи) и с което се обозначава политиката за насърчаване на пространственото устройство при спазване на общите принципи. Различните публични политики (секторни или не) трябва да се “конвергират”, за да се задействат общите принципи, споменати в Ръководните принципи и Схемата за пространственото развитие на Общността.

Вж. също и: “Териториално развитие” и “Устойчиво териториално развитие”.

Проекти за териториално развитие

En. Spatial development projects

Fr. Projets de développement territorial

Проектите за териториално развитие се разработват или контролират от публичните власти с цел насърчаване на териториалното развитие на различни нива. Те могат да включват инфраструктурни работи, икономическа подкрепа и развитие на специфични дейности, пускане в действие на мерки по градско възстановяване, реставриране на деградирани екосистеми и др.

¹⁸ Дефиниция, предложена от Международната асоциация “Селска среда - околна среда - развитие”

Общо взето те са включени в общите стратегии за развитие. Докато някои проекти са по желание от горе и включват преди всичко публичните власти, то други тръгват от основата и могат да привлекат до голяма степен гражданското общество и частните интереси (какъвто е случаят с публично-частните партньорства).

Устройство на територията

En. Spatial planning

Fr. Aménagement du territoire

С устройство на територията се обозначава методът, използван от публичния сектор за повлияване разпределението на лица и дейности в пространство с различен мащаб¹⁹, както и разполагането на различните видове инфраструктура, природни зони и зони за отдих.

Дейностите по устройство на територията се реализират на различни административни и управленски нива (местно, регионално или национално), а дейностите на сътрудничество в тази област се реализират в рамките на трансграничното, транснационалното и европейското сътрудничество.

Стратегическа оценка на въздействието върху околната среда

En. Strategic environmental impact assessment

Fr. Evaluation stratégique de l'incidence sur l'environnement

Стратегическата оценка на въздействието върху околната среда не се интересува от вероятните ефекти на различните проекти (какъвто е случаят с ОВОС), а от вероятните ефекти на някои планове и програми върху околната среда.

Директивата на Общността за оценката на въздействието на някои дейности върху околната среда, приета през 2001 г., е насочена към това екологичните последици от някои планове и програми да са идентифицирани и оценени по време на подготовката на тези мерки и преди тяхното приемане. Широката публика и властите, отговарящи за околната среда, могат да дадат своите становища, а цялостните резултати се обобщават и вземат предвид по време на процедурата на планиране. След приемането на плана или програмата, населението се информира за решението и за начина, по който е била приета. Ако има вероятност дадена мярка да има значителни трансгранични ефекти, съответната държава членка и нейното население се информират и могат да формулират свои забележки, които също се

¹⁹ Вж. свободната енциклопедия Wikipedia за английския термин "spatial planning"

включват в националния процес на вземане на решение. Стратегическата оценка на въздействието върху околната среда трябва да допринесе за превръщането на планирането в по-прозрачно, като предвижда участие на населението и като включва екологичните съображения, което позволява да се преследват целите на устойчивото развитие.

Субурбанизация

En. / Fr. Suburbanisation

Субурбанизацията е процес, свързан с развитието на предградията на големите градове и метрополните зони. Тя се подтиква от демографския растеж (увеличаване на общото население) и от вътрешното преструктуриране на градовете.

Много жители на големите градове не живеят и не работят в една и съща градска зона, тъй като избират да живеят в дадено предградие и ежедневно да пътуват, за да работят другаде. Предградията са квартали, които се намират в околностите на града или които се намират извън официалните граници на същия и дори представляват външни елементи на дадена конурбация. Процесът на субурбанизация често пъти се възприема и като дива урбанизация особено когато става въпрос за утежняване на проблемите с движението или за разрушаване на ландшафта и природните ресурси.

Вж. също и "дива урбанизация".

Устойчиво териториално развитие

En. Sustainable spatial development

Fr. Développement territorial durable

Понятието "устойчиво териториално развитие" е основната цел на Ръководните принципи. То се свързва с дългосрочните подходи: предимствата на политиките на устройство на територията се набелязват в дългосрочна перспектива и не трябва да се преразглеждат поради непознаването на доминиращите намеси между политиките на публичните власти и секторите на дейност. В Ръководните принципи се изброяват 4 измерения на устойчивото териториално развитие: устойчиво развитие в икономически, социален, екологичен и културен аспект.

При положение, че многобройни процеси застрашават устойчивостта на общото бъдеще на Европа, то политиките, насочени към устойчиво развитие на територията, трябва да преследват различни цели като: намаляване на диспаритетите, насърчаване на полицентричното

балансирано развитие, въвеждане на мерки за съживяване на агломерациите в упадък, подобряване ефикасността на транспортните и енергийните мрежи, предпазване и намаляване на потенциалните щети от природни бедствия, опазване и подобряване на природната и застроената околна среда, насърчаване на екологосъобразните практики в селското и горското стопанство, осигуряване на баланс в опазването на съществуващото културно наследство, привличане на нови инвестиции и подкрепа на местното население, което живее и работи в селските и градските зони и увеличаване участието на населението в подходите, свързани с устройството на територията²⁰.

Вж. също и: "Пространствено развитие", "Интегриран подход към устройството на територията".

Оценка на устойчивостта

En. Sustainability assessment

Fr. Evaluation de la durabilité

Една значителна част от разходите и екологичния данък за продуктите и процесите се определя още в началото на тяхното проектиране. Ефектите им често пъти се усещат в продължение на 20 и повече години. Този тип специфична оценка беше въведен, за да подпомогне предприятията да направят по-устойчиви своите продукти и услуги.

Оценката на жизнения цикъл на продуктите цели да се разберат техните социални, икономически и екологични ефекти. В по-широка перспектива са реализирани също и изследвания на въздействието върху устойчивото развитие. Европейският съюз реализира такива изследвания за преговорите по основните търговски двустранни и многостранни споразумения²¹. Различни политики и публично-частни партньорства също могат да бъдат обект на аналогични процедури, които позволяват по-добре да се разберат техните дългосрочни икономически, социални и екологични последици.

²⁰ Декларацията от Любляна относно териториалното измерение на устойчивото развитие, СЕМАТ, 2003 г.

²¹ Вж. Съобщението на Европейската комисия относно оценката на въздействието върху околната среда, 2002 г.

Технологичен риск

En. Technological risk / Technological hazard

Fr. Risque technologique

Технологичният риск задължително се свързва с човешки дейности в областта на производството на стоки и енергия, транспорта, строителството, благоустройството и др. Рисковете, които се дължат на индустриални, ядрени, минни и подземни дейности или на транспортиране на опасни вещества (сухоземен, речен или морски транспорт), или на заплахата от срутване на язовир, се разглеждат като основни технологични рискове.

Предпазването от технологични рискове, което цели да ограничи катастрофи и техните потенциални ефекти, е предвидено в националните законодателства. То може да включва мерки, свързани с политиките на устройство на територията и по-конкретно по отношение на предназначението на земите.

Технополис / технологичен център / технологичен парк / научен парк

En. Technopole / Technology centre / Technology park / Science park

Fr. Technopole / centre technologique / parc technologique / parc scientifique

Технополисът (наричан още технологичен център, технологичен парк или научен парк) обозначава зона, в която са концентрирани голям брой частни и публични дейности, свързани с изследвания и развитие, технологично развитие, трансфер на технологии, преподаване на научни знания на високо ниво, модерна индустрия и услуги. В много случаи технополисите включват едно или няколко модерни оборудвания за предприятия, инкубатори за нови предприятия, делови и иновационен център, групи консултанти.

Принципите, от които се ръководят технополисите са развитие на синергия между различните присъстващи на място участници (предприятия, дейности по изследвания и развитие, нови предприятия, услуги и др.), подбор на дейности, които могат да се разположат в него (като не се допускат, например, складове и замърсяващи индустриални дейности), насърчаване и подкрепа от страна на публичните власти (помощ за придобиване и устройство на терени, подкрепа за образователни и изследователски дейности и др.) и, накрая, наличие на забележителна работна среда, която е основна за имиджа на присъстващите на място предприятия и организации.

Териториална кохезия

En. Territorial cohesion

Fr. Cohésion territoriale

Понятието за териториална кохезия е първостепенна цел на устройството на територията и беше използвано в Ръководните принципи и Схемата за пространственото развитие на Общността. Въпреки че фигурира на първо място в официалните документи, понятието "териториална кохезия" досега все още не е получило официална дефиниция. Общо взето то се разглежда като едно измерение, което допълва целите на икономическата и социалната кохезия. То цели насърчаване на хармоничното и хомогенното развитие на цялата територия. Да приемем, че териториалната кохезия е многоизмерно понятие, което включва минимум три елемента²²:

- качество на територията: качество на живот и труд; условия на живот, които са сравними между отделните зони, аналогичен достъп до услуги от общ интерес и до знания;
- териториална ефикасност: ефикасна експлоатация на ресурсите от енергия, земя и природните ресурси; конкурентноспособност на икономическата тъкан и привлекателност на територията; вътрешна и външна достъпност; капацитет на устойчивост срещу разрушителните сили, свързани с процесите на глобализация; териториална интеграция и коопериране между регионите;
- идентичност на територията: наличие на "социален капитал", капацитет за развитие на споделени визии за бъдещето; местно ноу-хау и специфика; производствено предназначение и конкурентни предимства на всяка територия.

Териториално сътрудничество

En. Territorial cooperation

Fr. Coopération territoriale

Под териториално сътрудничество се разбира развитието на съвместни дейности, свързани с политики на устройство на територията в области, които зависят от различни административни компетенции. Териториалното сътрудничество е особено важно пи националните граници, но е необходимо също и между административните единици в една и съща държава. То цели да улесни териториалната интеграция и да насърчи по-конкурентните и по-устойчивите форми на териториално развитие от тези, които са в резултат от отделни и сегментирани устройствени мерки, реализирани

²² Роберто Камани: "Правото на съществуване на териториалната кохезия и мястото на устройството на територията в европейския модел на обществото" / Доклад, представен на семинара във Виена на тема "Териториалната кохезия и европейският модел на обществото", юли 2005 г.

без съгласуване. Териториалното сътрудничество се провежда от публичните власти на различни нива, но то може да се асоциира и с други видове участници (неправителствените организации, частния сектор и гражданското общество).

Вж. също и: "трансгранично, транснационално и интеррегионално сътрудничество".

Териториално развитие

En. Territorial development

Fr. Développement territorial

Под териториално развитие се разбира процесът, благодарение на който географията на териториите, обитавани от човешки общества, прогресивно се трансформира. То включва физическите елементи (инфраструктура, селски и градски ландшафт и др.), но също и структура на територията и на населените места, т.е. географското разпределение на населението и човешките дейности и по-конкретно големината на градовете и връзките между тях.

Териториалното развитие е глобално понятие, което служи също и като цел на публичните политики ("политика на териториално развитие"). То е глобално понятие, защото не визира само икономическото развитие в съответните региони, но също и устойчивото развитие в икономически, социален, екологичен и културен аспект. Следователно, териториалното развитие е с измерение с високо качество, което предполага голяма кохерентност в областта на проектирането и осъществяването на политиките на публичните власти.

То наистина отразява актуалната ситуация в Европа, която се характеризира с ниско равнище на растеж и силни регионални дебаланси. Докато, в контекста на силен растеж през следвоенните години, политиките на устройство на територията на публичните власти служеха преди всичко за насочване на процеса на растеж, чрез регламентиране на предназначението на земите, устройството на инфраструктурата и отпускане на стимули за привличане на инвестиции (свързаните с това понятия бяха "Territorial planning", "Aménagement du territoire", "Raumordnung", "Ordenación del territorio" и др.), развитието на територията сега се превърна във всеобщ приоритет за осигуряване на работни места и услуги и за намаляване на регионалните диспаритети.

Териториално управление

En. Territorial governance

Fr. Gouvernance territoriale

Териториалното управление е общо понятие, което характеризира начина, по който политиките, които са в интерес на устройството на територията, се прилагат в глобална перспектива. То се оценява в зависимост от приноса му за реализиране на устройствените цели. То е плод на междусекторните доклади на различните нива на тези политики. То се отнася до хоризонталното и вертикалното коопериране в областта на изработване и прилагане на тези политики. Принципите на субсидиарност и реципрочност, цитирани в Ръководните принципи, са особено пертинентни в това отношение:

“Под управление се разбира появата и прилагането на споделени иновационни форми на планиране и управление на социално-пространствените динамики. На най-елементарното си ниво впрочем, териториалното управление означава културен “превод” на общите принципи на управление и тяхното практическо прилагане към политиките на устройство на територията... Доброто териториално управление е предназначено да управлява териториалната динамика, като посочва пространствените последствия от различните политики, набелязани от участниците от частния и публичния сектор. Става дума за това да се договори комплекс от цели и те да бъдат приети с общ консенсус, а също да се определи рамката на споделените отговорности, като се прибягва до стратегии и политики на устройство на територията.”²³

За да се подобри качеството на териториалното управление, трябва да се засили ролята на местните и регионалните власти, които осигуряват кохерентността на политиките и да станат по-ефикасни политиките, прилагани към територията.

Териториален потенциал

En. Territorial potential

Fr. Potentiel territorial

Всепризнато е, че всяка зона има специфичен потенциал (или капитал) , което е различен от този на другите зони и който се определя от серия фактори. Същите могат да включват географското положение на зоната, големината ѝ, наличието в нея на производствени фактори и инфраструктури, климата ѝ, природните ѝ ресурси, качеството на живот в нея и състоянието на околната ѝ среда

²³ Резолюция на СЕМАТ No. 2 (2006) относно териториалното управление: “автономизация” чрез по-добра координация.

или икономиката на населените места и градовете, които се намират в нея, инкубаторите ѝ на предприятия, промишлените ѝ зони или мрежата ѝ от други икономически дейности, които намаляват стойността на транзакциите. Другите елементи са със социален и културен характер: те включват фактори като: традициите, начина на виждане и неформалните правила, които позволяват на икономическите субекти да работят заедно в условия на несигурност, солидарност и взаимопомощ. Понятието "териториален потенциал" включва също и едно по-качествено измерение, свързано със взаимодействието на институции, правила, практики и субекти като производители, изследователи и отговорни за вземането на решенията лица, които правят възможни иновацията и известно творчество²⁴.

Под понятието за териториален потенциал (или капитал) се подразбират теориите и стратегиите за ендегенен растеж, които се разработват и прилагат от 70-те години в отговор на нестабилността или вредните ефекти от екзогенните фактори, които предизвикват безработица и закриване или делокализация на предприятия. През последните години понятието за териториален потенциал стана отново актуално поради изострянето на междурегионалната и международната конкуренция в контекста на европейската интеграция и глобализацията.

Оценка на териториалното въздействие

En. Territorial impact assessment

Fr. Etude d'impact territorial

Оценката на териториалното въздействие е метод, който цели да обозначи ефектите от всички видове публични политики, мерки, проекти, които имат ефект върху територията, а именно върху устойчивото развитие и кохезията на територията. В това отношение териториалните ефекти, които трябва да се охарактеризират, могат да бъдат от икономическо, социално, екологично и културно естество. Те могат да бъдат свързани с еволюцията на достъпността, биоразнообразието, географските предпочитания, възможностите за местна/регионална заетост, качеството на живот и др.

Оценките на териториалното въздействие са необходими, тъй като многобройните секторни политики/проекти оказват влияние на еволюцията на територията, без непременно да допринасят за преследването на целите на политиките за пространствено развитие.

²⁴ Териториални перспективи на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, 2001, стр. 15 (английска версия).

Оценките на териториалното въздействие, реализирани впоследствие, показват как реализираните преди това политики са повлияли на еволюцията на територията и какво поуки са извлечени от това. Те са полезни за целите на сенсibiliзирането на обществото, както и за подобряване на методите на оценка.

Оценките на териториалното въздействие, които са реализирани предварително, са необходими, за да се определи предварително потенциалното въздействие на бъдещите политики и, следователно, да се улесни изборът между различните възможни опции.

Оценките на териториалното въздействие са с комплексен характер поради това, че трябва да предвидят възможността за многобройни намеси.

Устройство на градовете и селата

En. Town and country planning

Fr. Aménagement des villes et des campagnes

Устройството на градовете и селата е израз, използван в Обединеното кралство (Закона от 1947 г. – Town and Country Planning Act – приет непосредствено след войната в отговор на индустриализацията и урбанизацията), който е широко използван в целия Европейски континент. Той включва комплекс от публични политики, които включват по-конкретно планирането на предназначението на земите, градоустройственото проектиране, ландшафтното устройство, възстановяването на градовете, планирането на транспорта, развитието на инженерните инсталации и услугите от общ интерес и др. Целта му е в общи линии да запази баланса между икономическото развитие, социалната защита и качеството на околната среда.

Градска зона

En. Urban area

Fr. Zone urbaine

Градската зона географска съставна част на голям или среден град и се характеризира с висок процент застроена територия, висока гъстота на население и работни места и значителна транспортна и инфраструктурна мрежа (за разлика от селските зони). Градските зони могат да включват също и незастроени зелени зони, които като цяло са предназначени за нуждите на отдиха на гражданите.

Вж. също и: "Урбанизация", "Градско развитие", "Селска зона".

Урбанизация

En. / Fr. Urbanisation

Урбанизацията е дългосрочен процес, който се характеризира както с увеличаване на населението, което живее в градовете, така и с разширяване на градските зони.

В Европа процесът на урбанизация започна в началото на 18. век с началото на индустриалната еволюция и за два века се разшири хетерогенно върху целия континент. Той включва различни етапи (урбанизация, деурбанизация или контраурбанизация и реурбанизация), които засегнаха европейските страни в различни епохи – според географската и историческата ситуация. Степента на урбанизация е процентът от общото население на страната (или даден регион), което живее в градовете. Темпът на урбанизация представлява увеличаването на пропорцията на гражданите за определен период²⁵. Процесът на урбанизация на даден регион има отчетливи ефекти върху икономиката и екологията му. Има различни форми (или модели) на урбанизация или на концентрация на човешки дейности, на населени места и социална инфраструктура (моноцентрични и полицентрични населени места, компактни градове, предградия и др.).

Градско развитие

En. Urban development

Fr. Développement urbain

Както при пространственото развитие, можем да разглеждаме градското развитие като еволюция на дадена специфична (градска) зона или като ефект от различни дейности, които допринасят за развитието на тази зона. Насърчаването на градското развитие включва засилване на различните икономически, социални, екологични и културни аспекти на потенциала на градовете и градските зони.

Това предполага широка гама от политики на публичните власти, основани на интердисциплинарни познания. Включването на гражданското общество чрез действия на участие и партньорства също е основно за разглеждане на комплексните въпроси на градското развитие. През последните години, целите на устойчивото развитие, волята за включване и социална кохезия станаха актуални в стратегиите за градско развитие.

²⁵ Вж. свободната енциклопедия Wikipedia за английския термин "Urbanisation rate"

Градоустройствено проектиране

En. Urban design

Fr. Conception urbanistique

Градоустройственото проектиране е традиционна дисциплина в градоустройството, което беше на особена почит, когато градоустройството се изразяваше основно в застроителните планове. Градоустройственото проектиране се използваше особено много при устройството на новите градове, тъй като то се интересува от организацията на цели градове. Напоследък ударението е поставено върху устройството на обществените площи и по-конкретно комплекса от площи, които се използват свободно и ежедневно от широката публика и по-конкретно улиците и парковете²⁶.

Проектирането, строителството и управлението на обществените площи предполагат интердисциплинарен подход (инженеринг, екология, местна история, планиране на транспорта, архитектура и др.), както и процес на консултации и преговори на различни нива и с различни участници.

Градска екосистема

En. Urban ecosystem

Fr. Ecosystème urbain

Градската екосистема е комплекс от растения, животни и човешки същества, които живеят в градска среда. Въпреки че става дума за зона, която е материално доминирана от застроени структури, като сгради, пътища, канализация и електрически линии, тя включва също и богата мозайка от зелени площи (паркове, дворове, дървесни редици, зелени коридори, градски водни площи, търговски ландшафти и незастроени терени), които представляват белите дробове на градската екосистема.

Въпреки че елементите понякога изглеждат фрагментирани и откъснати, те си взаимодействат и съставляват единен организъм. Градските екосистеми обикновено са много деградирани и при тях земята, растителната покривка, температурата и наличието на вода претърпяват бързи изменения. Животът на растенията от градските екосистеми не е като при природните екосистеми. Дори и в природните или полуприродните градски зони (като парковете), растителността често пъти е коренно изменена и колонизирана от много неместни инвазивни видове. Изключително важен за градските екосистеми е въпросът за техния капацитет да формират здравословна среда, както за природната екосистема, така и за жителите. Градската

²⁶ Също

екология, която е относително нова дисциплина, изследва и следи градските екосистеми (факторите, които позволяват дивата флора и фауна да оцелее в застроена среда, и ефектите от типовете градско развитие върху екологичната ситуация) и се опитва да обедини благоприятните условия и по-здравословните и по-хубави управлявани ансамбли²⁷.

Градско управление

En. Urban management

Fr. Gestion urbaine

В общия контекст на политиките на териториално развитие, градското управление включва комплекс от политики, разработени и прилагани на местно и общинско ниво и обхващащи широка гама от въпроси в следните области: предназначение на земите, транспорт, жилища, възстановяване на градовете, реконверсия на запустелите и изоставени индустриални терени, опазване на околната среда, управление на отпадъците, енергия, водоснабдяване, предоставяне на услуги и съоръжения, икономическо развитие, социална кохезия и интеграция, опазване и ревалоризиране на културното наследство, насърчаване и развитие на културата и др.

Големите предизвикателства, с които Европа трябва да се справи, са все по-сложните взаимовръзки между обедняване, ниски доходи, безработица, образователни степени и ограничени компетенции, нехигиенични жилища, недостатъчно градски съоръжения, дива урбанизация и др.²⁸ Градовете трябва също така да се погрижат за своята конкурентноспособност и имидж, за да развият функции с висока икономическа добавена стойност и да привличат инвестиции. Специфичната задача на градоустройството е съживяването на западните центрове на градовете и проблемните крайградски зони, като се намеси не само в техните географски и екологични характеристики, но също и в социалните и икономическите ресурси на жителите, както и в тяхната социално-културна интеграция. Подходите, включващи предоставяне и обновяване на жилища, в рамките на програми по възстановяване, базирани върху по-добре интегрираните зони, са основните елементи на градското управление.

²⁷ Вж. Профил на градските екосистеми. - Earth on Edge, Докладчик Bill Moyer

²⁸ Обосновка на Декларацията от Любляна, СЕМАТ, 2003. В: Съвет на Европа, 13. Европейска конференция на министрите, отговарящи за устройството на територията (СЕМАТ), Любляна (Словения), 16-17 септември 2003 г.: Актове, Серия на Съвета на Европа "Европейско устройство на територията и ландшафт", 2005, No. 71; и Документи от Конференцията, Серия "Територия и ландшафт", 2005, No. 1.

Градоустройство / урбанизъм / градско планиране

En. Urban planning

Fr. Urbanisme

Урбанизмът, т.е. устройството на градовете, е дисциплината, която се интересува от географското, социалното, икономическото и екологичното развитие на метрополните райони, общините и кварталите²⁹. Урбанистичното устройство се състои в разработване на планове за предназначението на земите и за застояването, и за местната регламентация, която се отнася до строителството и околната среда.

Исторически (през 19. век) градоустройството е било повлияно от новите за тогава дисциплини, които са били архитектурата и гражданското строителство. Същите са започнали да кодифицират разумните и стилистичните подходи, използвани за регулиране на градските проблеми посредством проектиране на пространствата. През 20. век полето на градоустройството се разширява до планиране на икономическото, социалното и екологичното развитие.

Градско обновяване / градско "регенериране" / градско съживяване / градска рехабилитация / градско възстановяване

En. Urban renewal / Urban regeneration / Urban revitalization / Urban rehabilitation / Urban restoration

Fr. Rénovation urbaine / régénération urbaine / revitalisation urbaine / réhabilitation urbaine / restauration urbaine

Градовете са изправени пред проблема със застаряването на техните структури и застроени зони, с еволюцията на техните икономически функции и с промените в социалните характеристики на населението им. Известен брой публични дейности (а понякога и публично-частни дейности) са необходими за опазване на рамката на хармоничния живот, динамичната икономика и балансираните социални структури. Можем да направим следните разграничения:

- **Градско обновяване:** то цели да "замести" лишените от наследство градски квартали и запустелите зони чрез широкомащабни проекти за жилищно строителство, услуги, транспортни системи, зони за отдих и др. Стойността на градското обновяване понякога е много висока, тъй като този тип дейности не се реализира често в наши дни, както преди десетина години.

²⁹ Вж. свободната енциклопедия Wikipedia за английския термин "urban planning"

- **Градско "регенериране" и съживяване:** целта му е да трансформира остарялата социално-икономическа рамка на някои градски зони, за да се обединят по-устойчивите социално-икономически условия чрез привличане на нови дейности и предприятия, чрез модернизация на градската тъкан, чрез подобряване на градската среда и чрез диверсифициране на социалните структури.

- **Градска рехабилитация и възстановяване:** тя цели преди всичко да възстанови и запази застроеното наследство и градската среда, включително и екосистемите. Освен обновяването на историческите сгради и градските ландшафти, тя включва и модернизация на техническите съоръжения, и спазване на екологичните норми за безопасност.

Партньорство град – село

En. Urban-rural partnerships

Fr. Partenariat ville – campagne

Взаимодействията град-село могат да бъдат дефинирани като пространствени връзки (като потоци от хора, стоки, капитали, информация и отпадъци) и между секторите (например, между селското стопанство и услугите и промишлеността). Те включват в общи линии "селските" дейности, които се осъществяват в градските центрове (като градското земеделие), както и промишленото производство и услугите, които са разположени в селата.

През последните години, взаимодействията град-село се интензифицираха в цяла Европа: чрез потоци от ежедневно пътуващи, дейности отпих и почивка, настаняване на бивши граждани в селски зони, разгръщане на някога градски функции и дейности в селските зони и др. Връзките град-село са основни за постигането на балансирано икономическо развитие, за намаляване уязвимостта на изостаналите селски райони. Взаимодействията град-село често пъти оказват решително въздействие върху експлоатацията и управлението на природните ресурси, главно на крайградския "интерфейс". За да се насърчи хармоничното устройство на територията, се създават партньорства между градските и селските общности (представени главно от местните власти и населението) с цел предоставяне на услуги, защита на екологичните и природните ресурси, насърчаване на регулярните контакти между населението на градовете и селата, развитие на синергична икономика и др.

Дива урбанизация

En. Urban sprawl

Fr. Urbanisation tentaculaire

Дивата урбанизация се състои в непланирано и анархично разширяване на градското развитие в прилежащите на даден град зони. Изразът се използва също и за обозначаване на бърз и понякога безотговорен растеж в голям географски обхват на дадена голяма метрополна зона, което става за сметка на по-обширното пространство. Дивата урбанизация се характеризира с множество модели на зонирание, като едноцелевото зонирание (търговско, жилищно, промишлено): при агломерации, проектирани за автомобили; при слаба интензивност на използването на земята, но с по-голям мащаб на развитие, отколкото старите урбанизирани зони (по-широки улици, по-големи магазини с по-големи паркинги), но при слабо проектиране, което понякога създава чувството за еднообразие на градската среда³⁰.

Вж. също и "Субурбанизация"

Градски структури / селищни структури

En. Urban structure / Settlement structure

Fr. Structures urbaines / structures de l'habitat

Прецизирането на тези структури може да се направи чрез оценка и функционален/морфологичен анализ. Градските структури се характеризират с основни елементи и функции, които съществуват в рамките на градската зона, като: морфологията на града (компактен или дисперсен, или с повече ядра), разпределението на градските зони в зависимост от епохата на създаването им (Средновековие, следвоенната епоха и др.), главната им функция (търговска, жилищна, промишлена, рекреативна и др.), разпределението им или социалната им организация (бедни и необлагодетелствани зони, "буржоазирани" зони, зони на средната класа, зони с голям процент имигранти и др.), основните характеристики на транспортните и комуникационните оси (пътна система, система на обществен транспорт).

В по-голям мащаб структурите на населените места включват характеристиките на разпределение на градовете, селата, махалите и др. В това отношение може да се направи разграничение между: агломерирани райони (много градски единици, организирани около една доминираща метрополна зона), дисперсните структури (хомогенно разпределение на малки и средни градски единици в

³⁰ Също

дадена зона), полицентричните системи (организация на даден район в зависимост от няколко градски единици), мрежи на градове (градски единици с тясно зависимо функциониране, но без географска последователна свързаност) и конурбациите (групиране на различни близки една до друга градски единици).

Вж. също:

<http://www.coe.int/CEMAT>

<http://www.coe.int/CEMAT/fr>

<http://www.coe.int/EuropeanLandscapeConvention>

<http://www.coe.int/Conventioneuropéennedupaysage>

<http://www.coe.int//naturopa>

<http://www.coe.int//naturopa/fr>